

„Lépe jest dvěma než jednomu... Neboť padne-li kterýmž nich, druhý pozdvihne tovaryše svého.“ (Kazatel.)

„Aby postihl kořen bídy, musí filosof pozorovat a přemýšlet; k tomu je třeba klidu. Proto filosof utíká od tohoto rušného světa, hledí v odloučenosti od něho sebrat své myšlenky, vysledovat každý nápad do jeho nejjemnějších odstínů a obrací na rub a líc každé slovo. ... Klid filosofův je přípravou pro práci; je revizí zápasu veřejšího a strojením plánu pro zápas zítřejší.“ (Rádl)

Odpověď „Jiskře“

Slabostí všech listů, jimž chybí myšlenka, je nezbytnost výpadů proti smělcům, kteří se odvážili zřetelně vyvrátit to, co ony hodlají opožděně zastávat.

Osudu tomu neušli ani bývalí redaktoři Dlasku a Cihly, kteří se odhodlali vydávat nový okružník. Cihla se sice omezila na několik nevěčných a celkem i dost nevkusných poznámek, v nichž ještě jednou pouští do světa obehnaná a stářím šelestící písničky, které nesměle poopravily svůj smysl a pro změnu stydlavě ukazují na mne jako směšnou revizorskou postavu atp., ale Dlask vynaložil všechnu svou námahu na to, aby podvečerním vykreslením ymkařské nálady čelil mým tezím a snad dokonce i skutečnosti (ačkoli se nezdá, že by si jí příliš všímal).

Když jsem téměř před rokem zevrubně a pozitivně psal o smyslu AY, o jejích výhledech a programu a když jsem vybízel k diskuzi, nezdála se asi Dlaskovi (ostatně jako leckterým ostatním, Cihlu nevyjímajíc) doba příliš vhodnou na takové rozpravy. Nuže, mně se nezdá vhodnou spíše doba, kterou si on vybral pro své mlhavé úvahy. V celém prvním čísle Jiskry není jediné slovo výhledů (leďa na ten plamen, který má z Jiskry prý vyšlehnout). V takovém případě kritika nemá valné ceny – ačli by ji bylo možno vůbec o něco opřít. Snad bych se mohl za oba redaktory pokusit formulovat, co mi vlastně vytýkají, a potom pokračovat známým a hloupým způsobem: neřekl jsem, že..., ale naopak jsem prohlašoval, že... atd. až do úplného vyčerpání všech tajupností, jimiž se Jiskra – zvláště pro dokonale nezasvěceného čtenáře – jen hemží. Zaslých jsem i to, že redaktoři hodlají vydat dodatečně ještě vysvětlující komentáře k svým plodům; z hlediska formálního by toho snad bylo potřeba, avšak posouzeno věcně, mohli by si oba další námahu ušetřit.

Neshledávaje potřebnost nějaké zevrubné kritiky, přidávám několik svých tezí o AY, o Jeronýmu a nynější naší situaci, jak jsem je už jednou Dlaskovi ústně nastínil (částečně).

1. AY měla nesporně své dobré stránky; na ty ovšem neumřela. Dokud žila, mělo snad smysl se pokoušet ji udržovat při životě (ač i to není bez problematickosti). Když však ji už jednou zastihla „nuzných osvoboditelka a nebohých potěšitelka“, bylo by přímo bezbožností ji křísit k novému životu, nebo dokonce nutit k převtělování. Když umře pacient, nemá smyslu už hovořit o tom, co by ho bývalo mohlo udržet při životě; pak má smysl leďa pitva a rozbor příčin, které smrt přivodily. Přidržím se tedy právě jen posledního.
2. AY měla asi za první republiky nějaké své místo v životě lidí a snad i oprávněné místo. Nebudu to posuzovat, neboť mi k tomu chybějí potřebné znalosti a zkušenosti. Nesporným faktem však je, že od svého obnovení byla jakousi zvláštní duchovní rezervací, v níž se pěstovalo salonní křesťanství,

neschopné plně žít uprostřed světa, v němž jsme se jinak stále pohybovali. Naše křesťanství bylo pro jemné, civilizované duše, pro citlivé intelektuály; nebylo však ani pro obyčejného člověka, ani pro dravého zkoumatele nosných programů a pro kritika planosti. Dovedli jsme nadchnout a uchvátit toho, kdo přišel po prvé a kterému jsme mohli ukázat netušený dosud květ inteligentního křesťanství nebo křesťanské vzdělanosti – podle toho, odkud přišel a co na něho více zapůsobilo. Přišel však po druhé, po třetí, a první dojem slábl a tratil se v pěkné vzpomínce na první konferenci, první retreat, první brigádu. Kdo vytrvale šplhal výš a výš, dostal se posléze na samý vrchol, do přední linie – a shledal, že vůdcové nepokračují, nýbrž stojí; a že celé hnutí stojí a nanejvýš přešlapuje. Byli mezi námi někteří, kteří vinili vůdce (byl jsem mezi nimi) a kteří si řekli: stojí-li vůdcové, půjdeme dopředu sami. Náš pokus se však zhroutil. Někdy povolily i nervy a síly. Dál to prostě nešlo. AY byla tůňkou, rezervací, snad akváriem: všelijak čilé rybičky narážely na sklo, na plot, na hrázku. Dál byl svět a tam naše křesťanské prostředí nebylo. Tam naše křesťanství nedovedlo žít.

3. Když přišla povodeň, hnala se tůň-netůň, rezervace-nerezervace. Dnes máme po tůni a po rezervaci. To má dvojí důsledek. Malé rybičky, potěr a vodní hmyz budou odneseny neznámo kam. Snad se někde uchytí. Větší ryby však budou zahrnuty do proudu, doprostřed záplav. Výslovně: jsme radikálně a často brutálně postaveni tváří v tvář světu, skutečnosti, situaci. Bylo-li naše intelektuálské, salonní křesťanství vůbec k něčemu, musí se to nyní ukázat. Nebylo-li k ničemu, nezbyvá než je odvrhnout a chytit se něčeho solidnějšího. Tu nastává chvíle, v níž musí čeliti situaci každý sám za sebe. Dávat v tuto chvíli lidem program, znamená nalákat je vidinou nového úkrytu, nové tůňky, nového salonního prostředí. To znamená připravit je o možnost, postavit se na vlastní nohy, dívat se svými očima a myslet svým rozumem. Znamená to ochránit je před jejich vlastní samostatností. To je však zřejmá a neomluvitelná chyba. Nesmrtelné zásluhy si získá každý, kdo rozbije poslední zbytky staré a podezřelé střechy lidem nad hlavou, neboť salonní křesťanství se ukázalo neschopným postavit pořádnou archu.
4. V této kritické chvíli se objevuje nové útočiště pro lidi, kteří se nechtějí postavit ke světu a k situaci čelem: Jeroným. V tom je jeho reakční úloha. Jeho nedostatečnost je ještě zřejmější než nedostatečnost AY; bije přímo do očí. A přece si to většina těch, kteří s malými rybkami ještě nebyli odplaveni, nechce uvědomit: je prý to přece jenom místo, kde se dá něco udělat, prostředí, které je možno si přizpůsobit. Ano, tito lidé jsou hotovi se spokojit s každou děrou, s každým brlohem, jen aby se nemuseli duchovně, mravně, osobně, životně, tj. cele vyrovnat se světem, v němž žijí. Skutečnou zásluhu si však získá, kdo se takového podniku nezúčastní, kdo včas odejde a svým odchodem dá příklad jiným, vývoj událostí se zdá tentokrát naplňovat spravedlivý uděl, před nímž Jeroným stojí. Rána z milosti snad na sebe nedá dlouho čekat.
5. Zůstává přece jen otázka, co máme držet. Tedy rozhodně ne to, co bylo pro AY podstatné a co by mohlo vypadat jako pokus o kontinuitu. Naopak, je třeba držet to, co nebylo podstatné pro AY jako takovou, nýbrž co v ní bylo vždy jakoby cizím tělesem a co bylo charakteristické pro náš kroužek. A opět

ne vše, nýbrž jen něco. Na předním místě stojí boj proti sektářství a církevnictví. Někteří lidé budou hledat útočiště za baštami církve. Jiní – méně oficiálně – se trhnou, budou dělat kroužky „hodných“ lidí, vstoupí na cestu pietistické zbožnosti, pobožného zanícení, budou se pokoušet obracet pohany, budou pěstovat dobročinnost, navštěvování nemocných atd., slovem, budou nábožensky i lidsky příštipkařit. Od obojího je třeba se distancovat. Ale distance je málo. Je třeba to kritisovat, karikovat, bořit, decimovat – ne ničivě a nesmyslně, nýbrž silně, mocně, přesvědčivě, ne křečovitě, nýbrž účinně, ne zatrpkle a zlomyslně, nýbrž progresivně, s otevřeností, se svobodou duchovní a s hotovostí trpělivého, ale jasného a na pochybách nenechávajícího vysvětlování a objasňování.

6. Ovšem k takové jasnosti a progresivnosti máme ještě hodně daleko. Dnes je hlavním heslem: rozejit se, abychom se *mohli* sejít. (To je ostatně stará prosincová teze.) V tom smyslu „bych i vítal Jiskru, vítal bych i to – konečně – že se Dlask opírá o Cihlu a snad ještě více, ale také problematičtěji Cihla o Dlaska; jen kdyby nebylo tak nezbytno se obávat, že oba do jámy spadnou. Ostatně, nevytvoří-li v příštích dvou, třech Jiskrách něco lepšího, můžeme se nadát konce „jiskření“, a to konce právě tak neslavného jako byl začátek.
7. Aniž bych vlastně chtěl, kritizoval jsem úhrnem svých tezí jeden z centrálních punktů Dlasčího článku; napíši tedy o něm ještě zvláštní tezi. Co nesmíme držet, to je „praktičnost“ v Dlasčově pojetí. (Neboli v americkém pojetí, jak on říká.) To není ani praktičnost, to je přímo hokynářství. „Vyrejdít si lásku.“ Tak tohle rozstřílet nejtěžšími kusy. Už jednou jsem – Cihlu ovšem – upozorňoval na to, že lidská aktivita je v posledních svých důsledcích, v nejvyšší své úrovni nepraktická. Takový hovor o praktičnosti mi vždycky připomíná dnešní maloměstskou „dámu“, která ve všedním rozhovoru s jinou takovou „dámou“ praví upjatou češtinou: Paní vrchní, hm hm, jistě si kupte ten strojek, je tak praktický! (Teď když to po sobě čtu, tak to je jako voda; ale kdo bude chtít, tak mu to přečtu barvitým hlasem; ostatně, místo praktický můžete vložit výhodný.) Pokud jde o slova, dávám přednost obratnosti a šikovnosti před praktičností. Ale kdyby měl snad někdo zájem, jsem hotov se seprat o myšlenku. Smrt rejdnění!
8. Netroubím na ustup; naopak připravuji ofenzivu. Povídačky o aktivismu jsou dnes už jen pro břídily a slamotrusy; aktivismus je jednou vybojován, je jedním z jasných bodů v linii a netřeba o něm nadále ztrácet slova, teda že by někdo chtěl jít dělat misionáře mezi „moderní“ theology (pasované i nepasované). Dlask má ovšem svého druhu pravdu o té „poslední“ pozici; jenže mu to myslí nazpátek. Aktivismus, programovost a pionýrství jsou pozice opouštěné; ale odcházíme z nich do boje, na frontu – a ony už jsou pěknou řádku měsíců v zázemí. To je krajina už dobytá, boj vybojovaný, otázka rozhodnutá. „Odpovídám jako filosof: budu držet progresivnost, programovost a teorii proti neprogresivnosti, neprogramovosti a odvratu od teorie.“ (Mlat č. 9 z května 1950)
9. O čem jsem začal pochybovat, odkud jsem troubil na ústup – to jsou jiné pozice. Pionýrství má smysl jen tam, kde je možno je následovat. Naproti tomu se mi zdálo, že cesta, po níž jsem dosud šel, je pro naprostou většinu lidí neschůdná; a to ovšem je vždy spolehlivým dokladem její nesprávnosti.

Ale uvědomil jsem si jedno: programy tu nejsou proto, aby byly dokazovány a lidé aby o nich byli přesvědčováni. Programy jsou pro ty, kdo v ně uvěřili. Mají-li zvítězit, pak musejí být zjevením: všichni hledají – a náhle uvidí: to je ono! Komusi se podařilo vyslovit to, co měly na srdci tisíce a desetitisíce. I to je jeden z důvodů, proč razím heslo „rozejít se“. Nemám chuti ani poslouchat, ani se účastnit ustavičného diskutování, kde každý užívá své inteligence (nebo neinteligentnosti) k tomu, aby si vytvořil svou pozici, aby se dovedl uplatnit a od jiných distancovat, aby se ukázal nezávislým, aby rozvinul a předešel své – většinou hloupé – nápady atd. atd. Brustě si své mozky na realitě, na světě a ne na lidech, nebo dokonce přímo na mně! Až si je nabrousíte, přijďte ukázat, co dovedete; pak uvidíme, můžeme-li jít spolu anebo zda jdeme definitivně každý jinam.

10. Poněvadž však není tak příliš zdrávo nechat všechny sobě samým a přestat je už docela obtěžovat, rozhodl jsem se – ostatně s dosti těžkým srdcem, nepřicházím-li přece jenom předčasně – že vždy ochotným zástupům asi pěti lidí zatížím mozky nestravitelnými abstrakty filosofie XXI. století, které budu chrlit ze svého notesu vždy každé druhé pondělí počínajíc 12. březnem na místech asi dosti rozličných, vždy podle ohlášení. Bude-li někdo z neúnavných trávících mít zvláštní zájem o vyjevení svého aktivismu a pionýrství, dám mu roztomilý referát. Spíše ze slušnosti zvu i čtenáře těchto řádek; příliš vážně to však nemyslím, maje na paměti jejich ctihodnost, která by se nepříliš důstojně vyjímala v poloze nechápavé.

Váš Láďa